

Добры дзень, сябры! Я, Таццяна Старасценка, вітаю кожнага, хто далучыўся да перадачы “Беларусь ад А да Я”. Спазнаць таямніцы нашага блакітнавокага краю магчыма дзякуючы падарожжам, хай сабе напачатку і праз гэтыя перадачы. Зрэшты, першы крок робім мы, а ўсе астатнія – за вамі. Прыязджайце ў Беларусь – і вы не пашкадуеце, што вырашылі дакрануцца да непаўторнай у сваёй прыгажосці зямлі. Зямлі пад белымі крыламі буслоў. Зямлі, якая, нібы чулая маці, заўсёды чакае і гасцінна прывітае.

Сёння мы адправімся ў старажытны беларускі горад Барысаў. А дапамогуць нам у падарожжы матэрыялы гісторыка-дакументальнай хронікі “Памяць”.

Гучыць музыка. Чытае артыст. Мой родны горад, калыска майго дзяцінства! І ў ліпеньскую спёку, і ў восеньскую слату, і ў снежаньскую замець, і ў вясенняе разводдзе ты гарача вітаеш спагадлівых, руплівых гаспадароў-барысаўчал і гасцей. Ты сустракаеш іх багатай легендарнай гісторыяй, пра што сведчаць манументальныя помнікі і сціплыя абеліскі, якія стаяць на гарадскіх вуліцах і скрыжаваннях бойкіх дарог, у цэнтры тым парку і скверах.

Барысаў – горад, падобны на вялікую майстэрню, дзе працуюць таленавітыя людзі. Вось мастак кіта карціну залатога лістападу, скульптар заняты лепкай гістарычнай панарамы горада, швачка шые цудоўныя карнавальныя касцюмы, архітэктар стварае новыя праекты, рабочы кіруе станком, батанік вырошчвае садавіну. І кожны на сваім працоўным месцы займаецца сваёй любімай справай, адчувае сябе майстрам. Таму ў горадзе пануе атмасфера прыгажосці, цеплыні і шчырасці.

Гучыць музыка. Барысаў прыгожы ў любую пару года. Зімою ён нібыта ўвесь з крышталю: звонкі ад марозу, пульхны ў снегавым уборы. Летам нельга не залюбавацца пышным зялёным убраннем і цудоўнай, шумнай ракой Бярэзінай. Прыгажосць Барысаўшчыны словамі не апісаць. Каб адчуць яе і зразумець, трэба пастаяць на высокім беразе над срэбнай стужкай Бярэзіны, наведаць маляўнічыя куточки ўрочышча Стара-Барысава, выправіцца ў падарожжа да возера...

Гучыць музыка. Чытае артыст. Возера Палік – адзін з найпрыгажэйшых і найбольш цікавых куткоў Барысаўшчыны. Яго бязлюднасць, бязмежныя навакольныя лясы і балоты робяць гэтую амаль некранутую частку нашага краю ўнікальнай.

Палік з’яўляецца самым вялікім возерам у нашым краі. Яго даўжыня больш за 6 метраў, а найбольшая шырыня – 3 кіламетры. Праз Палік цячэ рака Бярэзіна. У возеры водзяцца шчупак, акунь, плотка, лешч, лінь, крась, язь, гусцяра. Галоўная наша задача – захаванне Палік чыстым і празрыстым для будучага пакалення.

Гучыць музыка. Барысаў знаходзіцца на важнай турыстычнай магістралі. Гераічная прыгажосць Брылёўскага поля, сівая даўніна татарскіх могілак у вёсцы Крычына, таямнічасць жаночага манастыра ў вёсцы Барань.

Прыгожы басейн Бярэзіны, прыгожы і сам Барысаў. У горадзе прыгажосць вызначаецца, у першую чаргу, майстэрствам архітэктараў і будаўнікоў. На працягу многіх стагоддзяў Барысаў уяўляў сабою паселішча з драўляных хацін. Сёння Барысаў – буйны прамысловы горад, слава якога распаўсюдзілася далёка за межы краіны.

Гучыць музыка. Як вядома, любое Сёння горада вынікае з яго гісторыі, з мінулага. Барысаў спакон веку стаіць на бойкім тракце, які звязвае ўсходнія землі з заходнімі. Тут працякае буйны прыток Дняпра – рака Бярэзіна. Яна падзяляе горад на дзве часткі: Нова-Барысаў і Стара-Барысаў. Лёсам наканавана было гораду стаяць на ўскрыжаванні сухапутных і водных шляхоў. І таму здаўна ён нёс важную службу-дазор. Гэтае яго прызначэнне адлюстравана і ў гербе, які быў дараваны гораду 14 чэрвеня 1792 года каралём Станіславам Аўгустам Панятоўскім: у сярэбраным полі барочнага шчыта на зялёнай зямлі – брама паміж двума вартавымі вежамі пад чырвоным дахам, над якой адлюстраваны заступнік горада святы Пётр з ключамі ў правай будзе. Не раз прыкрываў Барысаў самы кароткі шлях да Масквы. Аднак вялікае значэнне меў ён і ў мірны час: звязваў гандлёвымі шляхамі паўночна-ўсходнюю Прыбалтыку з Кіеўскай Руссю, Мінск з Полацкам.

У Барысава салідная бяграфія і ўрост паважны – больш за 900 гадоў. Горад заснаваны ў 1102 годзе полацкім князем Барысам, сынам Усяслава Чарадзея. Барыс быў старэйшым з шасці сыноў Усяслава. Праз год пасля смерці бацькі князь полацкі Барыс-Рагвалод робіць паход на тых яцвягаў, што жылі ў Верхнім Панямонні. Паводле гісторыка Міколы Ермаловіча, захопленымі ў палон яцвягамі і быў заселены Барысаў.

Дарэчы, на плошчы імя 900-годдзя Барысава ў старой частцы горада пастаўлены помнік заснавальніку горада князю Барысу. Велічная чатырохметровая бронзавая фігура ўзвышаецца на гранітным пастаменце. Ля пляча князя мы бачым анёла-ахоўніка, у нагах – валуны, знойдзеныя ў Барысаўскім раёне. Помнік створаны па праекце архітэктара Ігара Марозава і скульптара Анатоля Арцімовіча, устаноўлены ў 2002 годзе ў гонар 900-годдзя заснавання Барысава.

Гучыць музыка. Археологі лічаць, што горад узнік на месцы вёскі Стара-Барысаў, якая знаходзіцца побач з горадам. Пасяленне загінула ў XII стагоддзі ў вялікім пажары, і людзі перасяліліся ніжэй па Бярэзіне да ўпадзення ў яе ракі Сха. Цяпер тут левабярэжны, ці Стара-Барысаў. А ў канцы мінулага стагоддзя ў сувязі з пабудовай чыгункі па правым беразе Бярэзіны вырас пасёлак Нова-Барысаў. І хоць горад даўно складае адно цэлае, гэтыя тры назвы ўжываюць і сёння.

Гучыць музыка. Чытае артыст. Прыродныя багаці, зручнае геаграфічнае становішча на скрыжаванні водных і сухапутных шляхоў і як вынік – рост гаспадарчых сувязей з іншымі паселішчамі рабілі Барысаўскі край больш значным. Ужо ў сярэдзіне 12 стагоддзя Барысаў увайшоў у лік вядомых гандлёва-рамесных гарадоў. На гандаль і яго развіццё ўплывала тая акалічнасць, што праз полацкія землі ішла важная частка гандлёвага воднага шляху “з варагаў у грэкі”. Гэты шлях закрануў раку Бярэзіна – прыток Дняпра. Вядома, што паміж Дняпром і Заходняй Дзвіной, Заходняй Дзвіной і Ловаццю былі волакі. Былі яны і паміж Бярэзінай і Заходняй Дзвіной. Тут водны шлях перарываўся, тавары перагружаліся, іх трэба было “валачы” па сушы да возера, потым – да ракі.

Барысаўшчына была багатая на хвою, якая сплаўлялася і ў аддаленыя краіны. Акрамя таго, нашы продкі вывозілі на рынкі, якіх было шмат на водным шляху, скуры і футра лясных звяроў, мёд, дзёгаць і іншыя тавары...

Гучыць музыка. Гісторыя Барысава, бадай, як і кожнага горада Беларусі, цікавая і адметная. Варта толькі прыгледзецца, прыслухацца да вулак – і яны шмат чаго распавядуць сучасніку.

Гучыць песня пра гістарычнае мінулае беларускага краю.

У эфіры перадача “Беларусь ад А да Я”, прысвечаная беларускаму гораду Барысаву. Як вядома, у другой палове 13 – пачатку 14 стагоддзя, калі адбыўся перанос Барысава пачынаецца гісторыя Барысаўскага замка, які існаваў у 14 – 18 стагоддзях. Ён займаў плошчу каля 2 гектараў, быў абкружаны высокім земляным валам з драўлянымі сценамі і вежамі, а таксама ровам, які жывіўся водамі Бярэзіны і Праллі. На выпадак аблогі замка існавала сістэма скрытага водазабеспячэння. Замак выконваў функцыю абарончай крэпасці.

Барысаўскі замак шмат разоў трапляў у асаду. Аднак ён меў стратэгічнае значэнне, таму па загадзе рускага цара быў адноўлены і добра ўмацаваны. У Барысаўскім замку і на падзамку стаяла 145 дамоў і жытніц, тут былі майстэрні, у якіх рамантавалі агнястрэльную зброю, у тым ліку гарматы. Толькі ў канцы 1660 года з замка ў Смаленск і Маскву адправілі 73 гарматы, 252 пуды гарматнага пороху, 290 пудоў свінцу і мушкетных куль. Адсюль жа вывозілі кваліфікаваных рамеснікаў, фуры з баявымі даспехамі-латамі, халоднай зброяй, рыдлёўкамі, з трафейнымі барабанамі, літаўрамі і сцягамі. У канцы 17 стагоддзя Барысаўскі замак быў прыведзены ў парадак, і яго бастаённыя ўмацаванні захаваліся ў добрым стане да канца 18 стагоддзя. У 1776 годзе кароль Станіслаў Аўгуст падараваў яго разам з землямі князю Міхаілу Радзівілу, які размясціў тут адміністрацыю сваіх маёнткаў. У пачатку 19 стагоддзя яна перайшла ў новазбудаваныя памяшканні ў маёнтку Стара-Барысаў.

Гучыць музыка. Барысаў, старажытны і сучасны, натхняе мастакоў слова. Біяграфіі і творчыя лёсы многіх беларускіх пісьменнікаў, дзеячаў культуры і мастацтва звязаны з Барысаўшчынай. Гэтая зямля дапамагала знайсці нейкія адметныя, непараўнальныя з творчасцю іншых рыфмы і строфы. Са сталіцы прыезджалі сюды пісьменнікі. Як маладыя парасткі, узыходзілі і хуіка набіралі моц новыя творцы. Надоўга застаўся ў памяці барысаўчан цёплы восеньскі вечар 1934 года, калі яны сустрэліся з Янкам Купалам. Цесныя сувязі злучылі песняра з гэтай зямлёй. Так, у 1883 годзе сям’я пераехала ў маёнтка Юзафова Барысаўскага павета. У 1890 годзе – у Мінск, але ў 1895 годзе лёс зноў вярнуў сям’ю Луцэвічаў на Барысаўшчыну, у вёску Селішча, дзе сям’я пражыла каля дзевяці гадоў. Янка Купала і пазней часта наведваў Барысаў і вёскі, што знаходзіліся на берагах Бярэзіны. Паэт удзельнічаў у літаратурных вечарынах, сустракаўся з чытачамі. Прыеджаў і на адпачынак. Яму вельмі падабаліся людзі і прырода гэтага беларускага краю. Менавіта на Барысаўшчыне былі напісаны многія вершы Янкі Купалы, а таксама паэма “Барысаў”, урывак з якой мы зараз паслухаем.

Гучыць музыка. Чытае артыст.

...Плыве ў свет рака Бяроза,
Плыве сягоння, як і ўчора,
То паміж ніцых вербалозаў,
То між адвечных пушчаў-бараў
Сваёй вадою поіць шчыры
Калгасы, фабрыкі, заводы
І на плячах нясе між вёскаў
Плыты, баржы і параходы.
Плыве рака Бяроза плаўна,
Плыве, мінае горы, доли,
На берагах яе спраддаўна
Паўстаў горады і сёлы.
Паўстаў Барысаў у сотні гоняў,
Стаіць над рэчкай і сніць думы:
Якім ён быў, якія сёння
Яму пяюць Бярозы шумы...

Гучыць музыка. З Барысаўшчынай звязаны творчая біяграфія народных паэтаў Беларусі Петруся Броўкі і Пятра Глебкі. Старажылы вёскі Кішчына Слабада добра памятаюць іх прыезд сюды летам 1935 года, дзе пісьменнікі правялі цэлы месяц. Хутка на старонках газеты “Звязда” з’явіліся іх цікавыя нарысы і вершаваныя творы пра шчырых працаўнікоў барысаўскай зямлі. У даваенныя гады на Барысаўшчыне праводзіліся сустрэчы з пісьменнікамі, дзе выступалі Платон Галавач, Васіль Каваль, Барыс Мікуліч, Сцяпан Ліхадзіеўскі, Мікола Аляхновіч і іншыя. У пасляваенныя часы беларуская літаратура папоўнілася новымі імёнамі,

сярод іх – імёны тых паэтаў і празаікаў, якія пэўным чынам звязалі свой лёс з Барысаўшчынай.

Гучыць музыка. Сучасны Барысаў – гэта буйны індустрыяльны цэнтр. У горадзе працуе больш за 40 прамысловых прадпрыемстваў. Шкловыдзімалышчык, мэбелышчык, ганчар, металіст, ліцейшчык, швейнік, абутнік – традыцыйныя прафесіі барысаўчан. А яшчэ жыхары горада авалодалі і такімі прафесіямі, як хімік, машынабудаўнік. На заводзе медыцынскіх прэпаратаў выпускаюцца шматлікія лекі. Далёка за межамі рэспублікі вядомы барысаўскія піяніна, мэбля, будаўнічыя матэрыялы, хрусталь, кераміка, габелены, аварыйна-транспартныя машыны і цягачы. У горадзе працуюць школы, гімназіі, агульнаадукацыйны ліцэй. Да паслуг барысаўчан Палац культуры, музеі і выставачныя залы, кінатэатры, бібліятэкі, музычная, харэаграфічная, мастацкая, спартыўная школы і многае-многае іншае.

Гучыць музыка. Мне прыгадваюцца словы Барыса Сачанкі, што мудрасць жыцця ў тым, каб дбаць пра надзённае пра тое, без чаго жыць нельга. Што зрабіць трэба сёння, заўтра. І не толькі дзеля сябе аднаго, а дзеля сям’і, дзяцей. Хочацца дадаць да гэтых слоў: і дзеля роднага горада, краіны. Думаю, такой мудрасці прытрымліваюцца многія жыхары Барысава. Таму і жыве гэты горад – годна і прыгожа. А наша перадача “Беларусь ад А да Я”, прысвечаная старажытнаму беларускаму гораду Барысаву, заканчваецца. У ёй былі выкарыстаны матэрыялы гісторыка-дакументальнай хронікі “Памяць”. Д. Таццяна Старасценка, развітваюся з вамі да новых сустрэч у эфіры.